

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA ELIMU YA SEKONDARI KIDATO CHA PILI

021

KISWAHILI

Muda: 2:30

MAJIBU

Mwaka: 2004

maktaba.tetea.org

Maelekezo

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali **yote** .
3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.
5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

KWA MATUMIZI YA MTAHINI TU		
NAMBA YA SWALI	ALAMA	SAININI TA MTAHINI
1		
2		
3		
4		
5		
JUMLA		

1. Soma kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali.

"Musa, unamuona yule kijana, yulee. ni mwanafunzi wa shule ya sekondari Angani. Yeye ni wa tabia chafu, anajihusisha sana na vitendo vya ngono. Hata hivyo, cha ajabu bado anadunda" Samweli alimweleza Musa na huku akimnyooshea kidole kijana aliyekuwa akipita.

"Huwezi kumtambua mtu mwenye Ukimwi kwa kumwanguka tu. Mtu mwenye siha nzuri, mnene na mtanashati anaweza kuwa na virusi vya ukimwi, na mwingine mwenye kuonekana dhaifu na afya isiyoridhisha akawa hana virusi vya Ukimwi, na mwingine mwenye kuonekana dhaifu na afya isiyoridhisha akawa hana virusi vya Ukimwi. Hivyo umbile au muonekano wa nje wa mtu hauwezi kukuhakikishia kuwa mtu huyo hana virusi vya Ukimwi, wala kukuhakikishia wewe usalama wako dhidi ya maambukizi ya virusi endapo utakuwa na mahusiano naye ya kimapenzi yasiyo salama. Kumbuka kwamba mtu anaweza kuwa na virusi vya ukimwi kwa miaka mingi sana bila kuonesha dalili hata moja ya kuwa na maambukizi ya virusi hivyo, achilia mbali dalili za kuwa na Ukimwi. Hebu fikiria katika kipindi hicho, anaweza kuwa ameambukiza wangapi endapo atakuwa na mahusiano ya kimapenzi yasiyo salama, hasa kwa mtu kama huyo kijana unayesema ni mwingi", alijibu.

Njia pekee ya kutambua kama mtu ana virusi vya Ukimwi au la ni kupima. Kwa maneno mengine, njia pekee ya kujihakikishia usalama na kuepukana na maambukizi ya virusi vya ukimwi ni ile ya kutoona soo, kuambizana ukweli juu ya kupima damu. Baada ya kupima, ni kuhakikisha kuwa mnazingatia ushauri mnaopewa, kwani mtu anapopimwa anapewa ushauri nasaha wa namna ya kuishi salama. Baadhi ya vijana wanasikika wakisema eti wana mpenzi mmoja tu, naye ni mwaminifu, hivyo hawawezi kuambukizana virusi vya Ukimwi. Hakika huko ni kujipotosha na kujitafutia maangamizi kwani uaminifu huo hauthibitiki bali ni wa kufikiria tu. Wangapi wanavunja uaminifu katika ndoa, sembuse wapenzi tu. Kwa vijana ni vyema ni wasiona soo wasubiri wawe waaminifu au watumie kondomu. Vijana husema kuwa wataweza wapi kupima? Eti leo uende ukapime na Mwanjiti, kesho na Sikudhani, kesho kutwa na Mwanjaa. Tahadhari kubwa ni lazima wawe nayo katika kujilinda, kujikinga na kujiepusha na vitendo vya ngono.

Ikumbukwe kuwa vijana ni Taifa la kesho, ndiyo nguvu kazi na jamii inayotegemewa. Bila vijana, kesho hapatakuwa na Taifa. Rais wa kesho atatokana na vijana, Daktari wa kesho yu miongoni mwao, vile vile mwalimu, mhandisi, kasisi, sheithe, mwanasayansi, karani na wengine wote watatokana na kizazi kipya. Kesho inategemea vijana waliopo leo. Kutokana na hilo, ni lazima wao vijana watambue nafasi yao, wajibu wao na majukumu yao kisha wabadili tabia na mienendo isiyofaa. "Kijana uko shuleni bado unahangaikia nini? Kumbuka, mshika mawili jamani msione soo!

MASWALI

(a) (i) Andika kichwa cha habari uliyosoma, kisichozidi maneno matano (5).

Vijana na Hatari za Ukimwi

(ii) Kwa nini huwezi kumtambua mtu mwenye virusi vya ukimwi kwa kumwanguka tu?

Kwa sababu muonekano wa nje wa mtu, kama siha nzuri au dhaifu, hauonyeshi ikiwa ana virusi vya Ukimwi, kwani mtu anaweza kuwa na virusi bila dalili kwa miaka mingi.

(iii) Eleza maana ya maneno yaliyopigiwa mstari kama yalivyotumika kwenye habari uliyoisoma.

Mwingi: Anayejihusisha na wapenzi wengi au mahusiano mengi ya kimapenzi.

Anadunda: Anaendelea kuishi na afya inayoonekana kuwa nzuri licha ya tabia zake.

(iv) Faida za kupima virusi vya ukimwi ni:

- Kujua hali yako ya afya ili uchukue tahadhari zaidi.
- Kupata ushauri wa kitaalamu wa kuishi salama na kuepuka kueneza virusi.

(v) Unafikiri kuwa na mpenzi mmoja ni kinga tosha ya maambukizi ya ukimwi? Kwa nini?

Hapana, kwa sababu uaminifu hauthibitiki, na hata mpenzi mmoja anaweza kuwa na virusi ikiwa amevunja uaminifu au alikuwa tayari ameambukizwa.

(vi) Ni njia ipi kuu ya kujikinga na maambukizi ya virusi vya Ukimwi?

Kupima damu na kuambizana ukweli kuhusu hali ya afya, pamoja na kufuata ushauri wa kitaalamu.

(vii) Njia bora zaidi kwa vijana ya kujikinga na UKIMWI ni:

Kuepuka kabisa vitendo vya ngono (kutoona soo) au kutumia kondomu ikiwa hawawezi kujizuia.

(viii) Unafikiri ni kwanini mwandishi amependekeza njia hiyo?

Kwa sababu vijana wengi hawana uwezo wa kudhibiti mahusiano, na njia hii hupunguza hatari ya maambukizi kwa kuepuka ngono au kutumia kinga salama.

(ix) Ni athari zipi zitakazolikumba Taifa endapo vijana wengi wataathirika na Ukimwi?

- Ukosefu wa nguvu kazi ya baadaye, kwani vijana ni Taifa la kesho.
- Kupungua kwa wataalamu kama madaktari, walimu, na marais wa baadaye.

(x) Nini maana ya msemo "usione soo"?

Usihusike na vitendo vya ngono bila kujiandaa au bila kinga, hasa kwa vijana waliopo shuleni.

(b) Andika ufupisho wa habari hii usiozidi maneno themanini (80).

Ukimwi hauonekani kwa macho; mtu anaweza kuwa na virusi bila dalili kwa miaka. Vijana wanashauriwa kupima damu, kuepuka ngono, au kutumia kondomu ili kujikinga. Kuwa na mpenzi mmoja sio salama bila kupima. Vijana ni Taifa la kesho, hivyo wanapaswa kubadili tabia mbaya, kwani wataalamu wa kesho watatoka kwao.

2. (a) Soma swali lifuatalo kisha andika herufi ya jibu sahihi.

Kati ya kauli zifuatazo, ipi ni fasili ya lugha?

D. Lugha ni mfumo wa sauti za binadamu za nasibu zenye mpangilio maalumu wenye kuleta maana zilizokubalika na jamii kwa ajili ya mawasiliano.

(b) Taja mazingira ambayo sentensi zifuatazo zinaweza kutumika:

(i) Nimemuanzishia dozi ya dripu: Hospitali au kliniki.

(ii) Utusamehe sisi wakosefu ee Mungu!: Kanisa au sala ya kidini.

(iii) Zuia babu! Vichwa vitatu hivyo vinakuja: Mazingira ya wavuvi baharini.

(iv) Chapa barua mbili niletee nisisaini ili ziondoke hapa: Ofisi au mazingira rasmi ya kazi.

(v) Napenda kujibu swali la nyongeza la mheshimiwa kama ifuatavyo: Bunge au mkutano rasmi wa serikali.

(c) Andika sentensi zifuatazo kwa usahihi:

(i) Mwenyekiti aliwakilisha taarifa ya mapato na matumizi katika kikao.

Usahihi: Mwenyekiti aliwasilisha taarifa ya mapato na matumizi katika kikao.

(ii) Naibeba nafasi hii kumkaribisha mgeni rasmi.

Usahihi: Natumia nafasi hii kumkaribisha mgeni rasmi.

(iii) Yule kijana huwaga hapendagi fujo.

Usahihi: Yule kijana huwa hapendi fujo.

(iv) Sisi wote tutaondoka kesho jioni.

Usahihi: Sisi sote tutaondoka kesho jioni.

(v) Chai imengia sisimizi.

Usahihi: Chai ameingia sisimizi

3. (a) Sarufi ni

Sarufi ni tawi la lugha linalohusika na kanuni za uundaji wa maneno, sentensi, na matumizi yake katika mawasiliano.

(b) Ainisha maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi zifuatazo

(i) Wanafunzi **wale** wamechelewa darasani. **T** [Kiwakilishi]

(ii) Uvuvi una **madhara** yake. **N** [Nomino]

(iii) **Ambao** ni washiriki watapewa zawadi. **T** [Kiwakilishi]

(iv) Nilimwandikia barua **lakini** hakuipata. **U** [Kiunganishi]

(v) Mchezo wa mpira wa kikapu **unapendwa** na vijana. **T** [Kitenzi]

(c) Nyambua maneno yafuatayo katika hali ya kutendeka, kutendwa na kutendeana:

KUTENDEKA	KUTENDWA	KUTENDEANA	
(i) Lima	Kulima	Kulimwa	Kulimiana
(ii) Oga	Kuoga	Kuogwa	Kuogeleana
(iii) Fua	Kufua	Kufuwa	Kufuana

(d) Bainisha dhima za mofimu zilizopigiwa mstari katika maneno yafuatayo:

(i) **Sikukuona**: Mofimu "si" inaonyesha nafsi ya kwanza umoja (mimi).

(ii) **Walioadhibiwa**: Mofimu "walio" inaonyesha nafsi ya tatu wingi (wao) na hali ya wakati uliopita inayohusiana na tendo lililofanyika.

4. Soma simu ifuatayo kwa makini, kisha jibu swali linalofuata.

AMANI JALIA SLP 74 IRINGA BABA NI MGONJWA AMELAZWA HOSPITALI MKOA NJOO HARAKA SANA WARIDI

Swali: Kutokana na simu hiyo hapo juu, jifanye unasoma Shule ya Sekondari Mwalize, S.L.P 280, Iringa. Andika barua kwa Mkuu wa Shule umuombe ruhusa ya siku saba kwenda kumwona mgonjwa huyo.

Waridi Amani
Shule ya Sekondari Mwalize
S.L.P 280
Iringa
Mei 29, 2025

Mkuu wa Shule
Shule ya Sekondari Mwalize
S.L.P 280
Iringa

YAH: Ombi la Ruhusa ya Siku Saba

Mheshimiwa Mkuu wa Shule,

Naomba kwa heshima ruhusa ya siku saba kuanzia tarehe 30 Mei 2025 hadi 5 Juni 2025 ili niweze kwenda kumudu baba yangu aliyelazwa Hospitali ya Mkoa, Iringa, kwa ugonjwa. Nimepokea simu kutoka kwa Amani Jalia, SLP 74, Iringa, akinieleza hali hiyo. Naahidi kurudi mara baada ya muda huo na kuhakikisha nasoma kwa bidii.

Wako mtiifu,
Waridi Amani

5. (a) Jaza nafasi zilizoachwa wazi kwa kuchagua jibu sahihi kutoka kwenye orodha uliyopewa.
- (i) Chimbuko la fasihi simulizi ni **mifumo ya maisha ya jamii katika siasa, uchumi na utamaduni.**
 - (ii) Fasihi simulizi ni sanaa inayowasilishwa kwa njia ya **kuzungumza/kusimulia kwa mdomo.**
 - (iii) Ili kuikamilisha katika kuwasilisha ni lazima pawepo na **fanani na hadhira.**

(b) (i) Taja vipengele vitano (5) vya fani ya fasihi simulizi.

- Tashbih
- Sitiari
- Nahau
- Methali
- Ugizaji

(ii) Masimulizi ya hadithi yanawasaidia watoto na vijana? Taja faida Sita (6) za hadithi kwa watoto na vijana.

- Huwafundisha maadili mema kama uaminifu na ujasiri.
- Huchangia ukuaji wa mawazo na ubunifu wao.
- Huwasaidia kuelewa utamaduni na historia ya jamii yao.
- Huwapa burudani na kuwafanya wapumzike.
- Huchangia katika ukuaji wa lugha na ustadi wa kusikiliza.
- Huwafundisha jinsi ya kukabiliana na changamoto za maisha.